

УДК 349.2

ФУНКЦІЇ ФОРМ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ

Журавель В.І., к.ю.н., суддя

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ

У статті зроблено аналіз функцій форм захисту трудових прав працівників. Досліджено наукову літературу щодо класифікації функцій форм захисту трудових прав працівників. Виділено авторську класифікацію функцій форм захисту трудових прав працівників і подано характеристику кожної.

Ключові слова: функції, форми захисту, трудові права, працівник.

Журавель В.И. ФУНКЦИИ ФОРМ ЗАЩИТЫ ТРУДОВЫХ ПРАВ РАБОТНИКОВ/ Высший специализированный суд Украины по рассмотрению гражданских и уголовных дел, Украина
В статье сделан анализ функций форм защиты трудовых прав работников. Исследована научная литература относительно классификации функций форм защиты трудовых прав работников. Выделена авторская классификация функций форм защиты трудовых прав работников и охарактеризована каждая.

Ключевые слова: функции, формы защиты, трудовые права, работник.

Juravel V.I. FORMS OF PROTECTION FUNCTIONS LABOR RIGHTS / High Specialized Court of Ukraine for Civil and Criminal Cases, Ukraine

The article is an analysis of the functions of forms of protection of labor rights. of scientific literature on the classification function form of protection of labor rights. Highlight the author's classification of the functions of forms of protection of labor rights and the characteristic of each. Relevance of the topic is a scientific analysis of the functions of forms of protection of labor rights. To achieve this goal it is necessary to perform the following tasks: 1) to explore the concept of " function form of protection of labor rights ", 2) identify the author's classification of the functions of forms of protection of labor rights. Also in this article conclusions: on the security features forms of protection of labor rights is precisely prevent violations of labor rights. It actually means preventing the activation of protective function form of protection of labor rights. If the security function efficiently executed (the maximum number of subjects is subject to the prescriptions of labor laws), the need for a protective function form of protection of labor rights disappear, the regulatory function form of protection of labor rights can be defined as the direction of legal action with respect to the establishment of rules of conduct subjects objects of labor relations (to protect the rights of employees); educational function form of protection of labor rights depends assessment and assimilation in the legal consciousness of the subject of labor relations values (in order to avoid injury to the rights of migrant workers), the importance of the existence of effective legal and regulatory acts in the field of labor law, the level of legitimacy throughout the country, affecting the progress of society and the social function of the forms of protection of labor rights are defined as follows: 1) subject to the implementation of forms of protection for labor rights is an employee, his life and health 2) the specified object is the highest social value in Ukraine, and 3) the primary responsibility of the state, as well as business forms of protection of labor rights is the establishment and maintenance of labor rights, their protection and in case of violation. That is why the state protected work, life and health of workers, set a minimum wage which is guaranteed to everyone without exception. Therefore, we can conclude that it is the function form of protection of migrant workers is an important component of their legal nature. It features affect the formation of initial fundamentals of each subject forms of protection of labor rights and that promotes awareness of the nature of their operation, the foundation of their mandate and objectives.

Key words: functions, forms of protection, labor rights, employee.

Трудове право в Україні перебуває в постійному процесі удосконалення та реформування. Демократична та правова держава можлива лише в разі захищеності усіх прав громадян, включаючи і трудові. Важливу роль при цьому відіграють форми захисту трудових прав працівників, для розуміння змісту яких є потреба розкриття значення їх функцій, оскільки останні є комплексними основними напрямками внутрішньо-зовнішнього функціонування, що деталізують призначення форм захисту трудових прав працівників у суспільстві, вказують на їх соціально-правову природу.

Питанню функцій форм захисту трудових прав працівників приділяли увагу різні вчені, серед яких варто назвати таких: М.І. Іншин, І.В. Лагутіна, О.І. Лисяк, О.К. Соколенко, Д.В. Солдаткін, В.І. Щербина та ін.

Метою статті є науковий аналіз функцій форм захисту трудових прав працівників. Для досягнення поставленої мети слід виконати такі завдання: 1) дослідити поняття «функції форм захисту трудових прав працівників»; 2) виділити авторську класифікацію функцій форм захисту трудових прав працівників.

Функція як поняття – це один із основних елементів у термінологічному апараті юридичної науки. Загалом, функцію як термін розуміють у таких напрямках: 1) явище, яке залежить від іншого явища, є формою його виявлення й змінюється відповідно до його змін; 2) коло діяльності кого-, чого-небудь [1, 1552]. Слово «функція» є похідним від латинського *functio* і означає виконання, обов'язок, коло діяльності, звершення. Якщо ж звертатися до Юридичної енциклопедії, то, на жаль, там не зазначено визначення функцій [2, 313]. Функція – напрям або вид діяльності когось або чогось, що виражає призначення і суть, місце та роль у суспільстві, а також соціальну цінність і найважливіші ознаки, наділені об'єктивним характером. Критеріями їх класифікації є суб'єкти, об'єкти, способи, засоби і умови функціонування.

Говорячи про функції трудового права, то їх, зазвичай, науковці визначають як явище, що розкриває соціальне призначення (значення) норм трудового права і завдяки цьому визначає напрями правового регулювання суспільних відносин, що становлять його предмет [3, 227].

Отже, можемо резюмувати, що поняття «функція» є надзвичайно багатозначним. Зазвичай, термін вживають відносно держави, різних гілок влади, певного суб'єкта права як прояв його властивостей, спосіб поведінки у певній системі відносин тощо. Тому, говорячи про функції форм захисту трудових прав працівників, ми визначимо їх як напрями діяльності (впливу) у процесі захисту трудових прав та інтересів працівників, які визначають сутність і призначення останніх, їх правову природу.

Оскільки до цих пір не було здійснено чіткої класифікації функцій форм захисту трудових прав працівників, то ми виділятимемо їх, перш за все, на основі функцій трудового права.

Найголовнішою, на нашу думку, є захисна функція форм захисту трудових прав працівників. Її зміст полягає в тому, що нормами трудового права передбачена система заходів, спрямована на захист трудових прав і законних інтересів працівників; нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства; встановлено чіткий порядок розгляду й вирішення трудових спорів. Встановлені в трудовому праві норми не лише регламентують поведінку суб'єктів, але й передбачають механізм реалізації діяльності з приводу здійснення форм захисту трудових прав працівників. Захисна функція форм захисту трудових прав працівників також проявляється в тому, що трудовим законодавством створено рівні можливості для усіх працівників для захисту своїх прав [4, 54].

О. Лисяк переконаний, що під захисною функцією варто вбачати сукупність правових і не правових норм, які надаються державою з метою захисту прав і законних інтересів працівників, а також саму діяльність із застосування та встановлення цих норм, яка спрямована на припинення трудових правопорушень, відновлення порушених прав, на притягнення до відповідальності посадових осіб, які порушують трудове законодавство [5, 11].

Захисна функція форм захисту трудових прав працівників спрямована на пряме відтворення прав та законних інтересів працівників, на припинення протиправних дій окремих посадових осіб, які вдалися до порушень чинного законодавства у сфері праці, а також їх усунення. Захисна функція форм захисту трудових прав працівників полягає в застосуванні існуючих норм у сфері трудового законодавства з метою захисту трудових прав й інтересів працівників. Ця функція відображається і в реалізації всіх основоположних норм, які стосуються надання працівникам певних трудових прав. Вона, по суті, є втіленням змісту цих правових норм, відіграє ключову роль при запобіганні порушення існування законності в трудових відносинах між працівником та роботодавцем. Також захисна функція форм захисту трудових прав працівників проявляється в притягненні до відповідальності тих посадових осіб, котрі вдалися до порушення трудових прав працівників. Кінцевою метою захисної функції форм захисту трудових прав працівників є відновлення порушених прав працівника чи працівників, тобто правова реабілітація в трудових правах.

Важливо зауважити, що захисна функція форм захисту трудових прав працівників також неможлива в реалізації без належного втручання як держави, так і об'єднань та безпосередньо

самих працівників (самозахист). У нормативно-правових актах закріплено ті засоби, завдяки яким здійснюються форми захисту трудових прав працівників, також передбачаються заходи стосовно попередження, запобігання, а також усунення причин, які призводять до порушення законності. Крім того, встановлюються види відповідальності для порушників (посадових осіб і роботодавців) за невиконання покладених на них обов'язків, передбачається також примусове відновлення порушених трудових прав.

Здійснення захисної функції можливе в двох аспектах: охорона та захист. Охорона має першочергове значення, тому що охороняти право працівника від протиправних посягань і не допускати його порушення є прямим обов'язком професійної спілки (як суб'єкта колективних форм захисту трудових прав працівників) і цей обов'язок не може бути порушеним. Якщо ж порушення прав працівника уже відбулося, то лише тоді професійна спілка здійснює активний захист такого порушеного права і вимагає відновлення цього права [6].

На основі цього, ми вважаємо за потрібне виділяти поряд із захисною функцією форм захисту трудових прав працівників і охоронну функцію форм захисту трудових прав працівників. Так, охоронну функцію вважають похідною від регулятивної, оскільки перша покликана забезпечувати другу. Аргументується це тим, що охорона і захист починають діяти в тому випадку, якщо порушується нормальний порядок розвитку тих чи інших соціальних зв'язків, коли йому перешкоджають конкретні вади [7, 115]. Доповнити зазначене актуально тим, що через охоронну функцію право регулює поведінку суб'єктів, а через регулятивну – охороняє й захищає соціальні цінності (такі, як, наприклад, трудові права працівників) [8, 249].

Сутність охоронної функції форм захисту трудових прав працівників полягає в тому, що право не лише охороняє загально-позитивні трудові відносини, але й також спрямоване на подолання сторонніх відносин у сфері здійснення захисту трудових прав працівників. Головним напрямком охоронної функції форм захисту трудових прав працівників варто вважати ліквідацію тих трудових відносин, які потребують охорони. Тобто, право повинно викорінювати їх своїм попереджувальним характером, карати за ті дії, що порушують звичайні умови розвитку трудових відносин та суперечать трудовим правам й інтересам працівників.

Отже, можемо резюмувати, що основним призначенням охоронної функції форм захисту трудових прав працівників є саме запобігання порушенню трудових прав працівників. Фактично, це означає недопущення активації захисної функції форм захисту трудових прав працівників. Якщо ж якісно виконуватиметься охоронна функція (максимальна кількість суб'єктів підкоряється приписам норм трудового законодавства), то необхідність у захисній функції форм захисту трудових прав працівників зникне.

Ще однією функцією форм захисту трудових прав працівників є регулятивна функція. Регулятивну функцію визначають як цілеспрямований правовий вплив, завдяки якому окреслюються чіткі правила поведінки різних суб'єктів права при однозначному закріпленні меж державного втручання у сферу особистих прав та свобод громадян, встановлюються юридичні права і взаємні обов'язки учасників суспільних правовідносин з метою забезпечення верховенства права, пріоритету прав і свобод людини й громадянина, забезпечення загальносуспільних потреб й інтересів. Головними механізмами забезпечення регулятивної функції є правова інституціоналізація суспільних відносин і правове моделювання суспільних відносин, які представляють цю функцію в таких аспектах: статична і динамічна [9, 53].

Регулятивну функцію форм захисту трудових прав працівників можна визначити як напрям правового впливу щодо встановлення правил поведінки суб'єктів трудових правовідносин (а саме у сфері захисту прав працівників). Це впливає з того, що будь-яка сфера права є унікальним універсальним регулятором, який уособлює правовий вплив на відносини у сфері захисту прав і свобод людини, у тому числі трудових прав працівників. За допомогою цієї функції на відносини щодо захисту трудових прав працівників здійснюється цілеспрямований правовий вплив, завдяки якому чітко окреслюються конкретні правила поведінки суб'єктів при закріпленні рамок державного втручання, встановлюються права й обов'язки задля забезпечення верховенства права, пріоритету трудових прав працівників. Отже, регулятивна функція форм захисту трудових прав працівників сприяє соціальному, економічному, культурному розвитку працівників як особистостей. Завдяки їй забезпечується взаємозв'язок між правом і безпосередньо дійсними юридичними фактами.

Виховна функція форм захисту трудових прав працівників спрямована на становлення особистості працівника, необхідності корисної для суспільства праці, розуміння її потрібності. Завдяки існуванню цієї функції, роботодавця можна «виховати» або ж «провчити» шляхом застосування заходів покарання за неправомірні дії щодо працівника, тобто за порушення трудових прав працівників. Здійснюється правове виховання за допомогою правових норм у сфері трудового законодавства способом контролю за додержанням трудового законодавства, недопустимості порушень прав працівників. Виховна функція форм захисту трудових прав працівників наділена державним примусом, а також громадським впливом. Виховна функція форм захисту трудових прав працівників є проявом виховних можливостей права і має за об'єкт саме правосвідомість усіх працівників і опосередковано здійснює вплив на соціально значущу поведінку суб'єктів трудових відносин, сприяючи недопущенню порушень трудових прав працівника. Тому, ми вважаємо, що від якості реалізації виховної функції форм захисту трудових прав працівників залежить оцінка і засвоєння в правовій свідомості суб'єктів трудових правовідносин цінностей (з метою не заподіяння шкоди трудовим правам працівників), значимість існування чинних нормативно-правових актів у сфері трудового законодавства, рівень законності у всій державі, що впливає на прогрес нашого суспільства.

Соціальна функція форм захисту трудових прав працівників визначається таким: 1) об'єктом при реалізації форм захисту трудових прав працівників є працівник, його життя та здоров'я; 2) зазначений об'єкт є найвищою соціальною цінністю в Україні; 3) головним обов'язком діяльності держави, а також суб'єктів форм захисту трудових прав працівників є утвердження та забезпечення трудових прав працівників, їх охорона та захист у разі порушення. Саме тому в державі охороняється праця, життя і здоров'я працівників, встановлюється мінімальний розмір заробітної плати, який гарантується для кожного без виключення.

Отже, можемо зробити висновки, що саме функції форм захисту трудових прав працівників є важливими складовими їх правової природи. Саме функції впливають на становлення вихідних засад діяльності кожного суб'єкта форм захисту трудових прав працівників і це сприяє усвідомленню сутності їх функціонування, підґрунтя їх повноважень і завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250 000 [слів та словосполучень] : (з дод., допов. та CD) / [автор проекту та голов. ред. В.Т. Бусел ; ред.-лексикографи : В.Т. Бусел, М.Д. Василега-Дерибас, О.В. Дмитрієв та ін.]. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. – VIII, 1728 с.
2. Юридична енциклопедія : в 6-ти томах / Нац. акад. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАНУ; гол. ред. : Шемшученко Ю.С., Зяблюк М.П., Горбатенко В.Д. та ін. – К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана. – Т. 6. : Т-Я. – 2004. – 768 с.
3. Процевський О. Функції трудового права в сучасних умовах господарювання / О. Процевський // Право України. – 2011. – № 2. – С. 223-234.
4. Дмитренко Ю.П. Трудове право України : підручник / Ю.П. Дмитренко ; МОНУ. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 624с.
5. Лисяк О.І. Правові форми участі профспілок у регулюванні трудових відносин : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / О.І. Лисяк. – Х., 2004. – 21 с.
6. Коваль О. Функції профспілок в сучасних умовах [Електронний ресурс] / О. Коваль. – Режим доступу : conference.nuos.edu.ua
7. Малько А.В. Теория государства и права / А.В. Малько. – М. : Юристъ, 2006. – 541 с.
8. Червонюк В.И. Теория государства и права / В.И. Червонюк. – М. : ИНФРА-М, 2007. – 464 с.
9. Дроботов С.А. Регулятивна функція права у правовій державі : поняття і ознаки / С.А. Дроботов // Держава і право. – 2010. – Вип. 50. – С. 48-53.